Nace Hladnik

DOMOBRANSTVO V IDRIJSKEM KOTU

(Nadaljevanje)

Glede prehrane smo medtem uredili z nemško komando v Idriji, da nam bodo živež vozili oni iz Ljubljane in ga nam vsakokrat puščali v Godoviču. Število obrokov je bilo neomejeno. Če smo prosili za 100 mož, so nam pripeljali za sto mož, če pa smo prosili za dvesto, so nam poslali za dvesto mož.

V Idriji so poveljevali sami stari avstrijski oficirji iz prve svetovne vojne, ki so bili že prestari za fronto. Za Hitlerja in njegovo novo Nemčijo niso kazali nikakega navdušenja. Glavni poveljnik pa je bil povrhu še velik prijatelj Slovencev; v okolici Idrije je bilo nekaj starejših mož, ki so z njimi skupno služili cesarju Francu Jožefu. Ti so si med seboj vse povedali in tudi marsikateremu Slovencu rešili življenje. V takem okolju z Nemci v Idriji nismo imeli nikakih težav. Ponudili so nam tudi, da bi njihova intendanca uredila vse potrebno glede družinskih doklad naših domobrancev, česar pa z ozirom na našo intendanco v Trstu nismo mogli sprejeti.

Da ohranimo trdno zvezo z SNVZ, smo glede opreme in plač ostali odvisni od Postojne. Morda bi od Nemcev dobili kaj boljšega, toda tujec je tujec in dalje od skupnih interesov se ne kaže vezati z z njim.

Glede orožja in municije pa ni bilo problemov, ker smo ga dobivali od partizanov, ki so bili naši najbližji sosedje. Od vsakega spopada smo se vrnili z njihovimi mitraljezi, težkimi in lahkimi, in tudi kak nahrbtnik municije so nam vedno pustili.

Posadka se je medtem številčno množila. Prihajali so posamezniki, ki so bili doslej pri domobrancih na kranjski strani in tudi tisti, ki so bili pri SNVZ v Klani in Postojni, so si izprosili, da so bili prestavljeni na našo postojanko. Prišlo je tudi več fantov iz Žirov in Poljanske doline. Vsi ti so bili nemški mobiliziranci, pa so porabili svoj dopust, da so odvrgli nemško vojaško suknjo in prestopili k nam. Ker so bili njihovi domači kraji v predelih zasedenih po partizanih, jih nemške oblasti niso iskale, niti njih domačih preganjale.

Spremenili so samo ime in dobili smo jim nove osebne izkaznice. Kljub anonimnim ovadbam, da skrivamo nemške vojaške ubežnike, nam Nemci niso mogli ničesar.

Ker je bila domobranska posadka v Rovtah številčno premočna, so tam odpustili od domobranstva vse, ki so njih domovi bili v bližini stare jugoslovansko- italijanske meje. Vsi ti so takoj pristopili k nam in povečali naše število.

V Postojni so naše številčno naraščanje vzeli z veseljem na znanje in nam sporočili, da bodo takoj poslali poveljnika, kakor hitro bo toliko moštva, da ga bo dovolj za samostojno četo.

Ker nas je bilo koncem maja že preko sto, partizani pa so si še vedno upali uporabljati cesto, ki je držala iz Cerkljanskega preko Gore na Zalo in v Trnovski oziroma Cesarski gozd, smo ustanovili novo posadko na Gorah nad Idrijo. Polovica moštva je odšla tja, druga polovica pa je ostala na Veharšah.

Ljudje so bili prihoda domobrancev zelo veseli. Na splošno smo bili povsod lepo sprejeti, celo pri tistih, ki so bili s srcem za partizane. Če pa so jim vzeli kravo iz hleva, so pa takoj pritekli k nam, naj tečemo za partizani in jim priženemo kravo nazaj.

Da bi videli, kako so idrijski meščani razpoloženi do domobrancev, smo za konec junija pripravljali propagandni pohod na Idrijo.

Prosili smo za sodelovanje SNVZ v Postojni, domobranski bataljon v Logatcu, posadko v Rovtah in drugih obmejnih krajih. Propagandni odsek pokrajinske uprave v Ljubljani nam je poslal govornike za to priliko.

Tako se je na dan sv. Petra in Pavla zbralo na Veharšah preko 500 domobrancev in narodnih stražarjev.

Poveljnik iz Postojne je prinesel odlok o ustanovitvi 4. čete SNVZ s sedežem na Veharšah in zame imenovanje za poveljnika z vsemi oficirskimi našitki in naveski.

Strumno smo vkorakali tisti dan v Idrijo. Že prepevanje slovenskih koračnic iz stotin slovenskih grl je razgibalo dobrosrčne Idrijčane. Nismo naleteli na prazne ulice in zaprta okna, kot so nekateri pričakovali.

Po maši v veliki farni cerkvi smo naredili javno zborovanje na trgu pred cerkvijo. Radovednost Idrijčanov je bila večja kot njih pripadnost OF. Zato je bilo prisotnih kar precej ljudi. Govorniki so porabili priliko in bolj udrihali po tistih, ki na tihem podpirajo OF, kot pa po partizanih v gozdovih.

Potem so bile vse idrijske gostilne in hoteli polni domobrancev, ki so se gostili z idrijskimi žlikrofi in delali poklone idrijskim zjalam (dekletom).

Tisti dan smo tudi ugotovili, na koga smemo računati, če bi kdaj ustanavljali posadko v Idriji.

Za enkrat smo pustili samo enega domobranca, bivšega nemškega vojaka in našega podoficirja, da bi imeli ljudje na nemški komandi nekoga, ki bi zanje posredoval in da bi bili na tekočem glede raznih anonimnih ovadb, ki so se jih posluževali Ofarji in tudi nekateri zasebniki, ki bi radi spravili v kraj svoje nasprotnike.

Pozneje smo poslali v Idrijo celo desetino vojakov. Tudi njih naloga je bila bolj informativna in propagandna. Stanovali so v prostornem idrijskem gradu.

Že ob prvem obisku ob priliki ustanovitve domobranske posadke na Veharšah smo Nemce v Idriji informirali, da mislimo na ustanovitev domobranske posadke tudi v Črnem vrhu. To je za mestom Idrija v vsem idrijskem kotu največji kraj, ki leži ob cesti v Vipavsko dolino tik pod klancem, kjer se prične cesta dvigati proti gorskemu prelazu, po katerem se preko Cola pride v Vipavsko dolino. Za časa Italijanov se je Črni vrh zelo povečal, ker so ga smatrali za letoviški kraj.

S strateškega stališča je bil Črni vrh slab, da slabši ni mogel biti. Posadka, ki bi štela manj kot 200 mož, bi se v njem težko držala dolgo časa. Poleg tega, da leži pod hribom, je bilo nevarno tudi zaradi bližine Trnovskega gozda, v katerem so se križale številne vojaške ceste, po katerih bi partizani lahko pripeljali tudi težje orožje in napadali z njim.

Načrt, ki smo si ga zamišljali na Veharšah, je bil sledeč:

Ustanoviti najprej na sredi med Godovičem in Črnim vrhom na malem naselju postojanko, ki bi zbirala vojaštvo in pripravljala vse potrebno za posadko v Črnem vrhu.

Posadko bi lahko branilo kakih 50 mož, ker je bil položaj ugoden.

Ko pa bi imeli dovolj moštva in orožja, bi posadko prenesli v sam Črni vrh, toda istočasno zasedli tudi italijanske vojaške bunkerje vrh črnovrškega klanca.

S tem bi bil Črni vrh zavarovan pred resnim napadom. Obenem pa bi bila dana možnost ustanovitve posadke na Colu in uporabljanje ceste proti Ajdovščini, kjer se je medtem že tudi ustanovila domobranska posadka.

S tako mrežo posadk bi lahko omejili partizane na njihova gnezda v Trnovskem gozdu in bi jih hodili tja preganjat, kadar bi nam okoliščine to narekovale.

Julija meseca je misel na posadko v Črnem vrhu že toliko dozorela, da so iz Trsta poslali poveljnika nove čete s sedežem na Črnem vrhu in tudi nekaj vojakov domačinov iz Črnega vrha.

Poveljnik Jakoš in korajžni fantje, ki so prišli z njim, so se nastanili na Veharšah in pričeli pripravljati vse potrebno za skorajšnji odhod na novo postojanko.

Precej domobrancev iz okolice Črnega vrha, ki so bili začasno v Hotedršici, je bilo zapisanih, da bodo koj prvi dan člani nove postojanke. Število vseh, ki bi imeli iti v Črni vrh, se je sukalo okrog šestdeset. Orožja so nekaj prinesli s seboj, precej lahkih in težkih strojnic pa smo jim lahko odstopili mi.

Obljubili smo jim tudi en vod vojakov, ki bodo vsako noč prišli v Črni vrh, ali pa patruljirali kje v bližini, da bodo takoj na razpolago, če bi bilo potrebno.

Tako smo se proti koncu julija spustili na pot in ustanovili posadko na Črnem vrhu. Še sedaj ne morem pozabiti veselih obrazov, s katerimi so nas sprejeli Črnovrščani. Poleg varnosti tistih, ki so čutili z nami, je bil doslej tudi vsem zagotovljen živež na nakaznice po uradnih cenah. Idrijska občina je namreč dajala živila le tistim, ki so živeli v območju domobranske ali nemške postojanke.

Misel, ki se je porodila na Veharšah, da bi najprej ustanovili posadko na sredi poti pri Klavžarju, pa ni uspedla. Vojaki domačini so bili vsi za to, da se takoj zasede Črni vrh in pri tem je ostalo. Tudi misel na stalno zasedo vrh gore je navduševala samo tiste, ki so mislili po vojaško. Predno smo se vrnili na Veharše, je poveljnik zatrdno obljubil, da bo bunkerje vrh gore zasedel.

Od tedaj smo vsak večer pošiljali en vod vojakov v Črni vrh, ker smo pričakovali takojšnjega napada od partizanov.

Partizanom je bila posadka trn v peti. Napadli pa je niso takoj, kakor smo pričakovali. Morda prav zaradi tega poveljnik ni mogel prepričati nekaterih vplivnih Črnovrščanov, ki se jim je zdela zasedba bunkerjev vrh gore nepotrebna. Zanašali so se na lastno korajžo in pa na to, da je prva in največja nevarnost že minila.

Poleg tega smo prav tisti čas dobili od SNVZ v Trstu naredbo, ki je bila samo prepis ukaza vrhovnega nemškega poveljstva za Jadransko Primorje, da je s partizani vzpostavljeno premirje. Če se srečamo, naj se medsebojno ne napadamo in le če smo napadeni, se lahko branimo. *(Bo še)*